

Model de destrossa

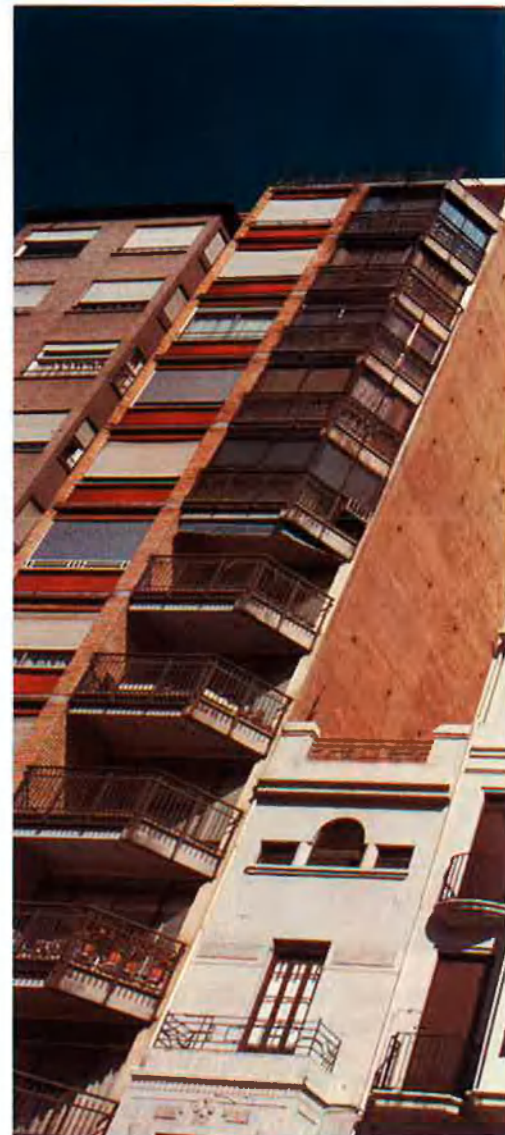
Exemple de destrossa urbanística als anys 60 i mostra viva als col·legis d'arquitectes de com no ha d'evolucionar mai una ciutat, Castelló avui intenta recompondre la seua imatge. Tanmateix, aquestes millores poden semblar capes de maquillatge frustrades finalment. Castelló és, des de fa molts anys ja, una ciutat esquerdada.

Albert Vicent

El destí de Castelló de la Plana pareix ser el de lluitar contra les barreres, salvar obstacles diversos. De primer, foren els murs medievals, demolits quan ja havien estat superats pels arrabals de Sant Fèlix i Santa Bàrbara. Més tard, amb les guerres carlistes, s'alçaren noves muralles de defensa, aprofitant els convents que rodejaven el nucli urbà, i els carrers de la Ronda i Governador van tancar de nou la ciutat. Al final del segle passat aparegueren les primeres mostres de creixement desordenat, i l'Ajuntament regulà els eixamples de l'Oest i del Parc Ribalta. Caldrà esperar, però, el 1926 perquè Castelló tinga el seu somni urbà, de la mà de **Vicent Traver**. A ell es deu un dels primers i millors plans generals d'ordenació urbana dissenyats a l'Estat espanyol fins aquell moment.

El Pla **Traver**, basat en un emprèstit d'un milió de pessetes, estava avalat pels prohoms de la localitat. S'hi contemplava la modernització de la ciutat d'una manera integral: pavimentació del nucli urbà, distribució d'aigua potable a les fonts públiques, dotació de llum i clavegueram... Així mateix, **Traver** projectà totes les vies d'accés, l'ampliació de camins i la desviació de la carretera general. El Pla citava la Carta d'Atenes, recopilava idees dels principals urbanístics anglesos i ordenava l'espai, quadriculant-lo amb amplis carrers. Els experts l'han comparat al Pla Cerdà de Barcelona. A més, hi apareixien zones de gran modernitat, amb carrers de trenta metres d'amplada, recorreguts per tramvies. Un somni per a un poble que volia ser ciutat, però que no tenia mentalitat ni capacitat econòmica per a ser-ho. Una gran oportunitat perduda, amb tocs d'utopia urbana.

El Pla Traver es va aplicar tan sols en els punts més necessaris, no assolí la grandiositat del projecte inicial i, sobretot, els carrers pergueren amplada,

A l'esquerra, edifici Capitol i el Banc Central. Ací dalt, edificis de l'Avinguda Rei En Jaume.

en benefici del sòl privat. El 1955, **Ferrer Fons** va elaborar unes ordenances municipals, que, signades per **Paz Maroto**, pretenien actualitzar el Pla Traver i ordenar l'expansió urbanística, que havia fet que la ciutat cresqués fins a la via del ferrocarril, un obstacle encara no superat avui.

Amb els anys, els immigrants començaren a omplir l'espai comprès entre les dues grans barreres actuals: la via i la carretera nacional 340. Amb les barreres a l'oest del nucli urbà, la ciutat va créixer fins arribar al desenrotllament tipus ametla, que avui ofereix, amb una dimensió principal segons l'eix nord-sud.

El 1963, el canvi en la legalitat urbanística obligà a fer un nou Pla. **Vicent Traver**, **Manuel Romaní** i **Miquel Prades** van fer-ne l'elaboració, marcant-se dos grans objectius: legalitzar les instal·lacions de l'ESSO i,

també, el Polígon de Rafalafena, un pla parcial dissenyat des de l'Institut Nacional de la Vivienda (MOPU). El Pla ha passat a la història per ser el primer que ordena les altures —abans aquest aspecte era regulat per les limitacions de les parets de càrrega— i estableix una màxima de planta baixa i quatre pisos al nucli antic.

Tanmateix, l'especulació i la total complicitat entre els alcaldes franquistes i les constructores desembocaren en la destrossa urbanística que ha marcat a la ciutat per a molts anys. Foren els anys que la ciutat tingué d'alcaldes a **Eduardo Codina Armengol**, **Francisco Grangel** —responsable dels edificis Castàlia, Capitol i de la demolició de la Pèrgola— i **Vicente Pla Broch**.

En vint anys, Castelló va sofrir la transformació urbanística més important de la seua història. Els carrers es comprimiren i edificis de dues plantes i quatre metres d'amplada foren subs-

tituïts per noves construccions de vuit plantes. El caos es retallava sobre el cel de la Plana i la gent eixia als afores de la ciutat per contemplar-la i distingir-ne els edificis més alts. En aquells anys la burgesia urbana ensenyava a les visites la cambra de bany i les primeres neveres elèctriques com a símbol de riquesa. Desgraciadament, un altre símbol de distinció fou viure en casa amb ascensor, i com més pujava, millor.

Des de l'ermitori de Lledó la gent eixia de missa, mirava el cor de la ciutat i somreia, en veure l'edifici Capitol, un monstre de vint-i-quatre plantes, alçat al costat d'una casa de tres, malgrat l'informe negatiu de l'arquitecte municipal. També les vint plantes de l'edifici Castàlia entraren en la competició per tocar el cel, però aquest és un cas encara obert: un veí del carrer denuncià que de les vint plantes deu infringien el PGOU de 1963. Si durant el franquisme aquesta denúncia fou un crit en el desert, avui s'ha convertit en una sentència del Tribunal Suprem que dicta que cal derrocar-ne els deu últims pisos.

La resolució ha estat acompanyada d'una comunicació a l'alcalde de Castelló, **Antonio Tirado**, per que n'ordene la demolició i dicte les mesures pertinents que ho facen possible. Fonts municipals estimen que el cost total de les obres i la demolició arribarien als 1.000 milions de pessetes, prou per desequilibrar qualsevol pressupost al llarg d'alguns anys. **Antonio Tirado** ha manifestat repetides vegades que espera que el sentit comú s'impose al final.

També el centre de la ciutat sofrí el boom de les constructores. Si Sevilla quedà com exemple estatal de la col·laboració urbanística entre autoritats municipals i entitats bancàries, amb la restauració d'importants edificis, a canvi de l'ocupació interior per part d'aquestes, a Castelló les sucursals bancàries foren les primeres aliades de la picota i la demolició. La Porta del Sol serà durant molts anys un exemple viu de desconsideració cap a l'entorn.

El president del Col·legi d'Arquitect-

tes de Castelló, **Antoni Molina**, assenyala que les ordenances de 1955 no permetien, com tampoc el Pla del 63, les grans altures. «El que va succeir és que se'n va fer una interpretació excessivament laxa, i s'arribà a permetre un desenrotllament excessiu, a conseqüència de la mentalitat de l'època. No faltava sòl urbà, però hi havia un desig d'alçar torres. Avui ningú no discuteix que aquella fou una mentalitat equivocada. D'altra banda, aquest defecte, que també va apareixer en nombroses ciutats espanyoles, a Castelló es va veu-

Edifici Porcelanosa.

re accentuat, en duplicar-se la població en pocs anys».

Ordenar el caos

El darrer Pla General d'Ordenació Urbana aplicat a Castelló començà a ser dissenyat el 1976. Es tractava de corregir defectes, planificar les línies de creixement de la ciutat a vint anys vista, traçant els corresponents vials de comunicació i els sistemes generals d'espais verds. El Pla fou encarregat a un grup pluridisciplinar de Madrid, que al llarg de tres anys va fer nombrosos estudis per analitzar i diagnosticar la situació real.

Josep Alemany González, cap del Negociat de Planejament i Gestió Urbanística i un dels quatre arquitectes municipals actuals, xifra els quatre grans problemes detectats en aquella anàlisi: «Primer, una gran anarquia en la implantació de noves indústries, al llarg de carreteres i camins; segon, implantació de grups perifèrics al voltant

de la ciutat; tercer, gran quantitat d'habitatges de segona residència a la zona de marjalera; i quart, un caòtic creixement del centre de la ciutat. Eren quatre importants condicionaments per al desenrotllament de la ciutat, que, a més, tenia una gran necessitat d'infraestructures en els barris perifèrics. L'actuació municipal dels darrers vuit anys ha anat fonamentalment dirigida a dotar d'asfaltat, clavegueram, escoles, etc., els barris infradotats».

Al costat d'altres operacions urbanístiques més escandaloses, com la solució Centre, la dotació d'infraestructura als barris ha estat molt aplaudida. Un altra cosa és que la iniciativa privada i la mentalitat de Castelló continua sent centrípeta, i els resultats hagen quedat un poc devaluats. Abans de l'aprovació definitiva del PGOU, aquest hagué d'esperar sis anys pels tribunals. En un principi, l'aprovació tan sols comprenia la zona de sòl urbà, ja que la resta fou tornada del Ministeri a l'Ajuntament per realitzar-hi certes modificacions. L'aprovació inicial fou completada per d'altres de tipus parcial. Mentrestant, **Antonio Tirado** accedia a l'alcaldia de Castelló.

Tanmateix, es va presentar un recurs contra el Pla basat en la tesi que un PGOU és una unitat amb un únic estudi econòmic-financer, una sola xarxa arterial de vials i que, en conseqüència, no es pot aprovar per fases. El responsable d'aquest recurs era **José Luís Gimeno**, urbanista en nòmina al MOPU, ex-president de la Coordinadora Pro-libertad de enseñanza del Valenciano i avui alcaldable per Alianza Popular. L'Audiència Nacional ho va resoldre a favor de **Gimeno** i el Pla fou suspès el 1983.

L'Ajuntament tornà a presentar-lo amb una ordre d'aprovació conjunta i fou publicat, però **J. L. Gimeno** presentà una querella per «desviació d'autoritat i incompliment de sentència». Després d'un recurs d'empar, **Gimeno** tornà a eixir victoriós, mentre l'aplicació del Pla es retardava, amb la desesperació de l'equip socialista. Finalment, la corporació que **Tirado** presidia es va veure obligada a redactar novament el PGOU, complir els termes pertinents i, ¡per fi!, un 17 de novembre de 1984, va obre el vist-i-plau de la Conselleria d'Obres Públiques —les transferències s'havien efectuat mentrestant. El Pla actual, doncs, és vigent fins a novembre del 92, i té més desenvolupament previst en dos períodes de quatre anys.

Aquest text parteix d'un respecte cap als tres sectors que donen vida al mu-

nicipi, de manera que el desenvolupament urbà no ha de lesionar cap sector, un fet que no tots compartixen. Els objectius principals que es marca són els següents. En primer lloc, potenciar la zona de la platja, desviant al sud del Grau la indústria i creant al nord un continu urbà residencial que enllace amb el terme de Benicàssim; acabar amb la situació caòtica de la marjalera, on abunden les edificacions de segona residència, amb una infracció constant de la legislació; dotar de sòl industrial al terme, amb la redacció de cinc plans especial, de reforma interior (PERIS); i dotar amb 1.103.060 metres quadrats de zona verda la ciutat.

A dos anys i mig de la seua aprovació, l'evolució del Pla mereix diferents consideracions. Per al president del Col·legi d'Arquitectes, **Antonio Molina**, «l'actual PGOU encara no ha influït decisivament en la ciutat; encara estem sota la influència d'anteriors traçats urbanístics. La major repercussió s'ha notat en la zona d'eixample, que ara apareix ordenada, amb disseny i traçats correctes. Comença ha haver-hi vies de circulació àmplies i amb dotació de zones verdes».

Enfront dels canvis radicals, **Antonio Molina** aposta per la reforma: «Jo

Plaça Santa Clara: 100.000 ptes./m²

cap a l'oest. Els grups que hi han estat habitats per emigrants, falten servicis i la qualitat de vida es baixa. Això pesa en la mentalitat de Castelló i fa que, en general, no siguin zones desitjables. No obstant això, la idea de crear una zona residencial a la part alta de la ciutat és bona, perquè podria ser ben acceptada».

Per a **J. L. Gimeno**, les coses no tenen volta de full, «Castelló s'ajuntarà amb el Grau, saltant-se tots els decrets i els plans que es facen. La prova és que el Pla vol evitar la construcció a la marginalia i la gent ha construït més de 2.000 habitatges contra el Pla i des de 1979 hi ha oberts 500 expedients sancionadors. La gent, per molt de *Butlletí Oficial* que aparega, tendeix a construir cap al sud-est».

Per afavorir el desplaçament del centre gravitacional de la ciutat cap al ponent, l'Ajuntament ha plantejat repetides vegades la denominada «Solució Oest», consistent en l'enterrament de la via i l'estació, i el desviament de la N-340. Ni el MOPU ni Renfe han accedit mai. Ha estat la gran decepció d'**Antonio Tirado** al llarg dels darrers anys. Renfe s'ha oposat a l'enterrament de l'estació per considerar que el manteniment d'una subterrània és molt més car que en superfície. Fins i tot amb el compromís de l'Ajuntament per cobrir la diferència de despeses, Renfe ha reiterat la negativa.

Al centre, pompa i esplendor

Quan **Antoni Tirado** compregué que la «Solució Oest» no era realitzable substituï l'actuació perifèrica per un atac directe al cor de la ciutat: la «Solució Centre», «l'obra més important de la història de Castelló», segons paraules del mateix alcalde, que opina que «aquests vuit anys no es poden comparar amb cap altre període de la ciutat, ja que ha suposat la més profunda reforma urbana des del punt de vista municipal».

«La Solució Centre» —segons **Josep Alemany**— «respon al fet que la pràctica demostra que les ciutats poden funcionar en un centre únic si no ultrapassen els 60.000 habitants. En Castelló, si tenim en compte que la ciutat tradicional, abans de passar la via, es situa al voltant dels 70.000 habitants, pot perfilar-se un centre comercial que cal adequar convenientment». Segon aquesta filosofia, 60.000 habitants de l'extraradi apareixen considerats com ciutadans de segona.

no buscaria solucions quirúrgiques per a canviar la fisonomia de Castelló. La població l'ha assimilada ja i ara cal embellir-la. No es tracta de rebaixar altures. L'edat i els anys s'encarregaran de fer-ho, però no nosaltres. Es qüestió d'embellir-les amb jardins i petits parcs. Això s'està fent, en part, d'una manera excessivament aïllada».

José Luís Gimeno, com a urbanista i candidat d'AP a l'alcaldia, és de l'opinió que gran part del PGOU és vàlid i aplicable, però excessivament intervencionista: «Em pense que l'Ajuntament ha d'intervenir només en allò que afecte el conjunt. Les ordenances han de regular la vida, però no imposar-la. Per això, després de concretar com han de ser les marquesines i els tendals, avui tots incompleixen la norma. D'altra banda, aquest és un Pla que no canalitza la demanda social i fracassarà amb el temps».

¿Una ciutat amb vocació marina?

Tanmateix, el principal enfrontament urbanístic que viu avui Castelló, al marge d'obres faraòniques, es deu a les diferents teories que hi ha al voltant del creixement del nucli urbà. La

ciutat ha de triar entre abocar-se a la mar o equilibrar-se cap a l'interior. Una complexa qüestió que divideix els urbanistes.

El PGOU opta per orientar el creixement cap a l'Oest, però això no serà una realitat mentre la via i la N-340 en frenen l'expansió. En aquest sentit, cal ressenyar les constants mobilitzacions per part dels veïns dels barris perifèrics afectats, en demanda de la desviació de la carretera nacional.

«En el futur, o es soluciona el tema de la via i la carretera, i la ciutat va cap a l'Oest per solucionar el problema de la desintegració dels grups perifèrics, protegint la zona agrícola i recuperant l'àrea dels masets, o ha de planificar-se un nou model de ciutat, i això seria molt greu», assenyala **Josep Alemany** des de les oficines municipals.

«L'origen que el Pla no s'acomoda a la realitat es deu al fet que l'equip que redactà el PGOU no va saber contactar prèviament amb la ciutat; si en aquell equip hagués hagut algun assessor d'ací, el resultat final es situaria més prop de la nostra realitat», assenyala el president del Col·legi d'Arquitectes, **Antonio Molina**.

A més, hi ha raons de tipus sociològic que frenen el creixement perifèric

L'adequació ha estat un canvi radical al centre de la ciutat. El mercat de la Pescateria ha desaparegut, quedant adossat com una prolongació del Mercat Central, totalment remodelat. Amb tal desplaçament es guanyen metres per a la nova plaça Santa Clara, que ha canviat totalment l'aspecte. Els antics refugis que encara travessaven els fonaments han cedit el pas a un nou aparcament. En la superfície, una do-

Col·legi d'Arquitectes ha assenyalat que «si aquest edifici no hagués nascut, hauriem guanyat en ample en una zona que ho necessitava. Les seues formes i la seua composició no mereixen cap premi i es bastant millorable estèticament».

Per a altres, el mateix Ajuntament ha caigut en el defecte endèmic de la ciutat: trencar la tipologia natural del sòl castellanenc. I és que la parcel·la-

Dins de l'operació maquillatge del centre urbà, cal destacar les normes estètiques que han de contemplar les noves construccions o la rehabilitació d'antics habitatges. Domini del massís sobre el buit, no-utilització de caravista ni de marbre, colors blancs o groc pàl·lid, utilització de ferro als balcons. Tanmateix, els infractors continuen sent els de sempre: Porcelanosa ha inaugurat fa poques setmanes un edifici que infrigeix de nou aquestes normatives. L'edifici que ocupa, amb més de quatre plantes d'alçada i situat al centre de la ciutat, s'ha servit de plaques de marbre per decorar la façana. L'Ajuntament ha iniciat un expedient administratiu.

Pel que fa a la rehabilitació d'habitatges, la Conselleria d'Obres Públiques ha detectat un considerable augment al llarg dels darrers anys. Si l'any passat es van dur a terme 169 operacions d'aquests tipus, tan sols al llarg del primer trimestre de 1987 s'ha concedit ja 158 ajudes, préstecs que poden anar de les 200.000 pessetes als 2.800.000 milions. El cas més espectacular ha estat el Casino Antic, situat a la Porta del Sol.

El mateix edifici que alberga el Col·legi d'Arquitectes ha estat el millor exemple de recuperació arquitectònica, amb una readaptació de l'edifici que respecta el conjunt, recupera materials antics i n'incorpora altres de moderns.

Finalment, però, la política conservacionista del mateix Ajuntament no ha estat tan correcta com calia. Fets com la demolició de l'antiga presó, malgrat aparèixer a la llista d'edificis protegits al PGOU, han estat el centre de la polèmica al llarg de la darrera legislatura municipal. L'última agressió contra el patrimoni cultural de la ciutat es va produir el passat gener, quan els bombers del parc de Castelló destruïren parcialment algunes pintures al fresc del pintor castellanenc **Oliet**, datades al segle XIX. L'edifici que les albergava —l'antiga Llotja— està qualificat, des de 1983, com a edifici protegit i declarat monument històric-artístic local.

Després de vuit anys de gestió socialista, on **Antonio Tirado** ha venut als electors la dotació d'infraestructura als barris perifèrics com a màxim triomf de política urbanística, l'opinió generalitzada és que cal fer habitable i còmoda una ciutat que ha destinat massa milions a obres de dubtós bon gust i ha oblidat excessivament de fer una ciutat respectuosa amb el seu patrimoni cultural. □

Edifici Castalia

ble columnata coberta amb sostre de fusta i coure ha estat el centre d'una agitada polèmica. Al centre de la plaça, un monument de l'artista **Llorens Poy** conta la història de la ciutat, a través dels seus cinquanta personatges principals, representants enmig de centenars d'imatges de gran volum. Alguns es pregunten si la mateixa imatge de **Tirado** apareixerà en la part més alta.

La solució Centre es complementa tallant el trànsit d'alguns carrers i la construcció d'un nou edifici municipal entre l'antic Ajuntament i el Fadrí. Cada element de la «Solució Centre» ha estat polèmic. La pescateria està construïda amb uns materials que conserven les altes temperatures durant tot el dia, amb el consegüent perjudici per a venedors i usuaris.

El parking, a pocs metres d'altres dos de grans dimensions, ha incrementat l'afluència de cotxes cap a la zona. El nou edifici municipal, un caixó de línies rectes, ha estat la gran decepció de **Tirado**, que intenta, amb contínues modificacions a la façana, fer que la construcció desentone el menys possible de la resta d'edificis que hi ha a la plaça Major. El mateix president del ció típica del centre de la ciutat és de

finques de quatre metres d'amplada.

Segons **J. L. Gimeno**, «el gran drama de Castelló és la parcel·lació, l'estructura de la propietat i el consegüent volum de les parcel·les, estretes i allargades. Ja el Pla de **Vicent Traver** advertia que el centre de la ciutat era vell i hauria de canviar-se, però també assenyalava que, considerant l'amplada i la parcel·lació dels carrers, no era aconsellable superar les quatre plantes d'altura. Tot això ha estat repetidament vulnerat al llarg dels anys 60 i 70 i ara és molt difícil de resoldre».

Fruit d'aquella època és el bosc de grans parets que avui trenca qualsevol perspectiva aèria a Castelló. Les mitjanceres o grans parets que es produeixen a gran altura, com a conseqüència d'alçar torres al costat d'edificis de poques plantes, són també motiu de crítica. El 1986 va servir per a reunir en la capital de la Plana diferents experts en edificis fora d'escala. Al final, la conclusió no podia ser més confusa: no hi ha una solució aplicable com a recepta. L'Ajuntament optà per embellir les mitjanceres encarregant diferents murals als principals artistes de Castelló, de manera que ara són dotze les grans superfícies pintades amb un material que té vida per a cent anys.